

hedda ga(m)bler

Wie niet waagt, niet wint en wie waagt, verliest ook

Knack, 26-06-06

Liv Laveyne

Ivo Van Hove en het huwelijk: de Vlaamse regisseur en dit thema zijn al enkele jaren innig verbonden op de scène. Naast zijn vierdelige huwelijkscyclus bij Toneelgroep Amsterdam enceneerde hij in 2004 Hendrik Ibsens huwelijksdrama ‘Hedda Gabler’ bij The New York Theatre Workshop in Amerika. Hij ontving daarvoor de prestigieuze OBIE Award voor beste off Broadway theater productie. Tijdens dit Ibsenjaar (honderd jaar geleden stierf de Noorse toneelschrijver) brengt Van Hove een Nederlandstalige remake met zijn Toneelgroep Amsterdam waarvan hij sinds 2001 directeur is.

Het OBIE Award succesverhaal staat in schril contrast met de oorspronkelijke reacties op ‘Hedda Gabler’. Toen Ibsens stuk in 1891 in première ging, werd het op boegeroep bij publiek en pers onthaald. “A bad escape of moral sewage-gas” (een slechte uitlaat van moreel riool-gas), vond de krant The Pictorial World. The Daily Telegraph noemde het kortweg een “hideous play”. En toch, zoveel jaar na dato blijft ‘Hedda Gabler’ nog steeds overeind ook al pleegt het titelpersonage telkenmale zelfmoord aan het einde. Waarom? Omdat ze herkenbaar en universeel blijft, vindt Van Hove. Extreem actualiseren met laptops en gsm’s zoals de jonge Duitse regisseur Ostermeier dit seizoen bij de Berlijnse Schaubühne deed, doet Van Hove niet. Hij laat dat spreken uit Hedda Gabler zelf. Met korte, krachtige woorden in een vertaling van dichteres Judith Herzberg, met een geloofwaardige naturel door actrice Halina Reijn gezegd. Wat merkwaardig genoeg ertoe leidt dat het meest theatrale karakter uit dit stuk tegelijk het meest ontheatraal vertolkt wordt.

Van Hove plaatst zijn Hedda in wat immobiliëngewijs zou omschreven worden als ‘een witte loft met overvloedige lichtinval’, maar behoudt voor het overige Ibsens negentiende eeuwse setting: een wereld van gouvernantes, meiden, papieren briefwisseling, mannen op stap en vrouwen aan de haard. Het publiek zit in het speelvlak: de zaal is omgeven door gipsplaten, met de naam van de fabrikant als behangdesign. De acteurs lopen af en aan langs het publiek, vaak worden dialogen gevoerd vanuit de achterkant van de zaal naar de scène over de hoofden van de toeschouwers heen. In de zijwanden zijn kluisjes gemonteerd gelabeld met

opschriften als 'zolder' of 'keuken'. Het schetst de claustrofobische omgeving waarin Hedda gevangen zit, maar evengoed - wanneer een personage een pilsje of ontbijtje nuttigt - bedient Van Hove zich zo graag van een eigentijds soort naturalisme.

Verstandshuwelijk

Op de scène staan welkomstboeketten uitgestald en wordt de huisraad klaargezet door de meid (Celia Nufaar) en tante Julia (Renée Fokker). Ze kakelen over het jong getrouwde stel – pas terug van huwelijksreis – dat nog ligt te slapen. Verwonderd als ze zijn dat 'tante Juls' neefje Jurgen Tesman (Roeland Fernhout) de onstuimige generaalsdochter Hedda Gabler heeft weten te strikken. Maar de geur van de bloemenboeketten verstikt Gabler vanaf haar ontwaken. Verveeld door het huwelijksleven bant ze haar piano naar de achterkamer: slot op haar vroegere liederlijk leven, leve het verstandshuwelijk. "Ik was moe gedanst, mijn beste tijd was op," zo vat ze haar echtelijke geloften samen. Zij kreeg een man met vooruitzicht op een goede academische carrière. Hij kreeg een vrouw van stand die door vele mannen wordt gegeerd. Ook door Brack (Barry Atsma), vriend des huizes, die in Hedda een smakelijk kippetje ziet voor zijn haantjesgedrag.

Maar het "waagstuk" zoals Hedda haar huwelijk noemt, neemt een dramatische wending. Eilert Lövborg (Jacob Derwig) een oud liefde van Hedda, is back in town: hij heeft een succesvol boek uit en heeft een liaison met een tot rechtersvrouw opgewaardeerde gouvernante Thea (Karina Smulders). Hedda is vervuld van jaloezie over zijn nieuwe relatie en ziet het academische postje van haar man in gevaar. Ze verbrandt Lövborgs nieuwe manuscript en zet haar oude vlam aan tot zelfmoord. Wraak? Eigenbelang? (Geveinsde?) liefde voor haar man? Of het nu de moederlijke liefde van de tante voor Hedda's man betreft, of de liefde van Thea voor Lövborg, de vraag is nooit of Hedda graag ziet, ze wil vooral gezien worden. Het is niet toevallig op die momenten dat ze dreigt de aandacht te verliezen en overbodig te worden dat ze grijpt naar het enige wat haar met haar verleden bindt: de pistolen van haar vader.

Ibsen noemde zijn stuk oorspronkelijk 'Hedda' en gaf het pas later de titel 'Hedda Gabler' om te benadrukken dat zijn hoofdpersonage vooral de dochter van een vader was meer dan de echtgenote van een man. Hedda schippert tussenbeide: ze is het kind dat zich op de grond gooit en krijst: 'ik verveel mij', maar ook de getrouwde vrouw die bang is voor schandaal. Tevens is Hedda ook de pendule in Ibsen zelf. Sommige literatuurwetenschappers opperen dat 'Hedda Gabler' een zelfportret van de schrijver is: heen en weer geslingerd tussen de saaie vakidoot (Tesman) en de onstuimige literaire romanticus (Lövborg).

Blues

Doorheen de voorstelling klinkt Joni Mitchells 'Blue' als muzikaal Leitmotiv. Van Hove noemt 'Hedda Gabler' een zelfmoordstuk, maar meer dan dat is het een stuk over depressie. Depressie die vaak verkeerdelijk aanzien wordt als doodsdrift maar veeleer ontstaat uit levensdrang. Had deze Hedda aan karaoke gedaan, dan zong ze na "I want it all and I want it now" van Queen, "Is dit alles wat er is?" van Doe Maar. In de ondraaglijke doelloosheid van haar bestaan, het gevoel dat ze haar toekomst vergokt heeft, wordt Hedda's enige beweegreden: "Ik wil voor één maal het lot van een ander in handen hebben." In zo'n geval worden mensen gevaarlijk, als ze niets meer te verliezen hebben.

Van Hoves Hedda is geen hysterica, een door dromen en ambitie (voor haar man) doldraaiende Lady Macbeth, maar een intelligente, cynische, geslepen vrouw die reikhalst naar meer, anders, een leven buiten de vier muren van haar huis. Een moderne vrouw, soit?

Jammer genoeg zet Van Hove zich voor blok met de afwikkeling van Ibsens stuk: wanneer Hedda's manipulaties door Brack worden doorzien en hij dat aangrijpt om haar (seksueel) te vernederen, zegt zij: "Je hebt me in je macht". Het klinkt ongeloofwaardig omdat het niet met cynisme wordt ugesproken maar met de naïviteit van een vrouw die zelfmoord als laatste uitweg ziet. Het overgieten van Hedda met tomatensap als prelude op haar zelfmoord is zelfs potsierlijk binnen deze regie.

Van Hove zet een vrij klassieke versie van 'Hedda Gabler' neer die evenwel doorgedreven keuzes in de encenering ontbeert. In de voorstelling schuurt de neiging tot actualiseren met het negentiende eeuwse kader, theatraliteit met gekunsteld naturalisme. Dan wordt het geforceerd: zoals het aanmaken van het haardvuur, of de acteur die doet alsof hij een brief leest en al in vijf seconden weet wat erin staat. Het maakt deze 'Hedda Gabler' tot een gedateerd stuk maar met de vertolking van Halina Reijn blijft wél de figuur Hedda Gabler overeind als een tragische (anti?)heldin.

Tot 24 juni en van 15 tot 19 augustus in de Westergasfabriek (Amsterdam). Daarna op tournee. Van 4 tot 7 oktober in deSingel (Antwerpen). Info: www.toneelgroepamsterdam.nl